

“Милли ризыклар – табын түрендә”

Ребус:

“

“

””

’

“

жавап:

ИСЕМ

Дәреснең темасы: Татар халык ашлары нигезендә исем сүз төркемен кабатлау

“Татар халык ашлары – табын түрендә”

ИСЕМ

БЕЛДЕРЕЛҮЕ

предмет

аштан
ризыкны
боткага

зат

кеше
пешекче

СОРАУЛАРЫ

```
graph TD; A[СОРАУЛАРЫ] --> B[Кем?]; A --> C[Нәрсә?];
```

Кем?

Нәрсә?

Тәмле ашлар жырчысы

1956 нчы елда Юныс Әхмәтжанов кулына каләм ала, үзенең “Татар халык ашлары” китабын бастырып чыгара. Татар халкының аш – су мирасын саклап калу максаты белән, ул татар авылларына чыга, уңган хужабикәләренең тәҗрибәсен өйрәнә, түкми – чәчми жыеп кайта, пешереп карый, камилләштерә.

Ю.Әхмәтжанов татар халык ашларын барлау, туплау, пропагандалау эшенә бөтен көчен бирә. Ул татар халык ашларының классик рецептларның үлемсез китаплары аша киң жиһанга тарата, татар халкының уңганлыгын – булганлыгын раслаучы “әсәрләре” тарихка калдыра.

Юныс Әхмәтжанов китаплары киң катлам укучылар өчен, барыннан да, элек хужабикәләре күздә тотып чыгарыла. Әмма жәмәгать туклану оешмаларында эшләүчеләр өчен дә Әхмәтжанов китаплары бик кызыклы һәм файдалы.

«Усал кеше тәмле пешерә белми»

ИСЕМ

ТӨРКЕМЧӘСЕ

```
graph TD; A[ТӨРКЕМЧӘСЕ] --> B[ЯЛГЫЗЛЫК]; A --> C[УРТАКЛЫК];
```

ЯЛГЫЗЛЫК

УРТАКЛЫК

ИСЕМ

Беренче төркемдәге сүзләр белән икенче төркем арасында нинди аерма бар?

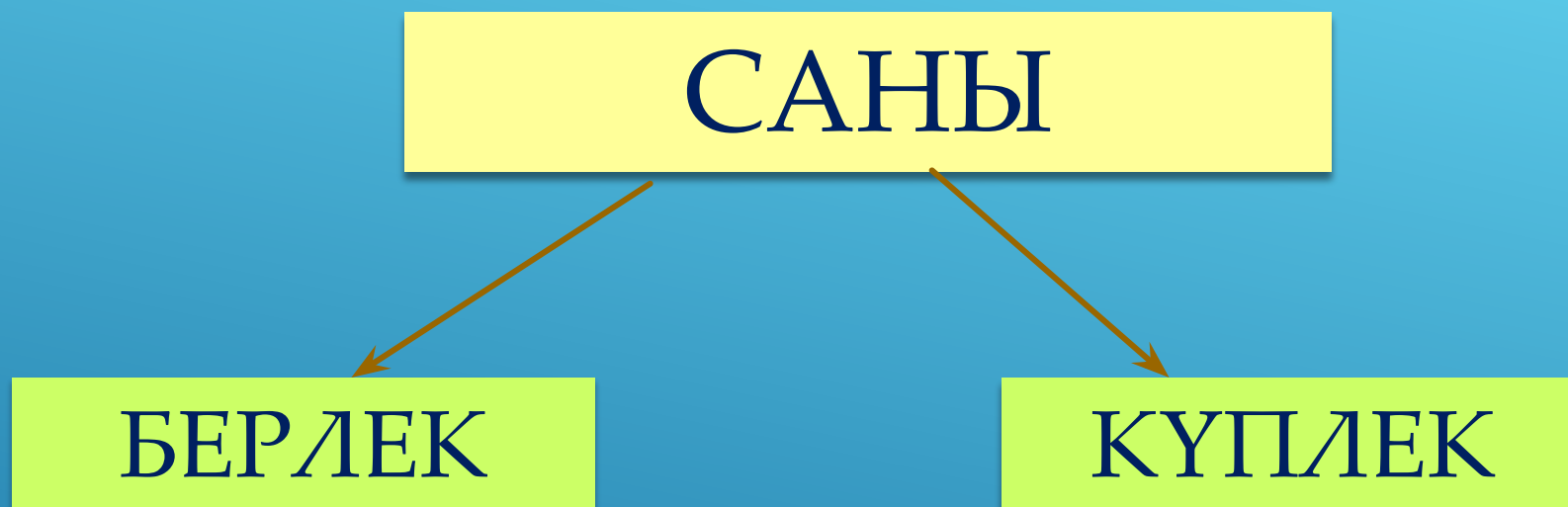

1. Икмәк, өчпочмак, бәлеш, кунак, туңдырма, пилмән, бавырсак, пәрәмәч, кош теле.

2. Икмәкләр, өчпочмаклар, бәлешләр, кунаклар, туңдырмалар, пилмәннәр, бавырсаклар, пәрәмәчләр, кош телләре.

ИСЕМ

«Пешекче – табиб. Аңа кешенең
сәламәтлеге тапшырылган»

Шагыйрьләр Нурислам Зиннуров һәм Газиз Набиуллин татар язучылары өчен үткәрелгән бер кичәдән соң, Ю. Әхмәтжановка, багышлап шигырь язып калдыралар.

Хуш килдең син, Юныс иптәш,
Халкыбызның аш остасы,
Һәр кешенең килә бүген
Синең кулны нык кысасы.
Татар халык ашларыннан
Бөтенебез ләززәт таба,
Мул ризык китереп куя
Табыннарга майлы таба.
Бизи бәйрәм өстәлләрен
Бәләш, чәк – чәк һәм бавырсак.
Китабыңнан тәмле ашлар
Эзләнәбез без авырсак.
Күңелле үттә бу кичә,
Онытмабыз аны һич тә.
Безне шулай якын иткәч,
Рәхмәт сиңа, Юныс иптәш!

ИСЕМ

изафә

```
graph TD; A[изафә] --> B[исем+исем(баш килештә, янәшә)]; A --> C[исем(-ның/нең)+исем(-ы/-е, -сы/-се)]; A --> D[исем+исем (-ы/-е; -сы/-се)];
```

исем+исем(баш
килештә, янәшә)

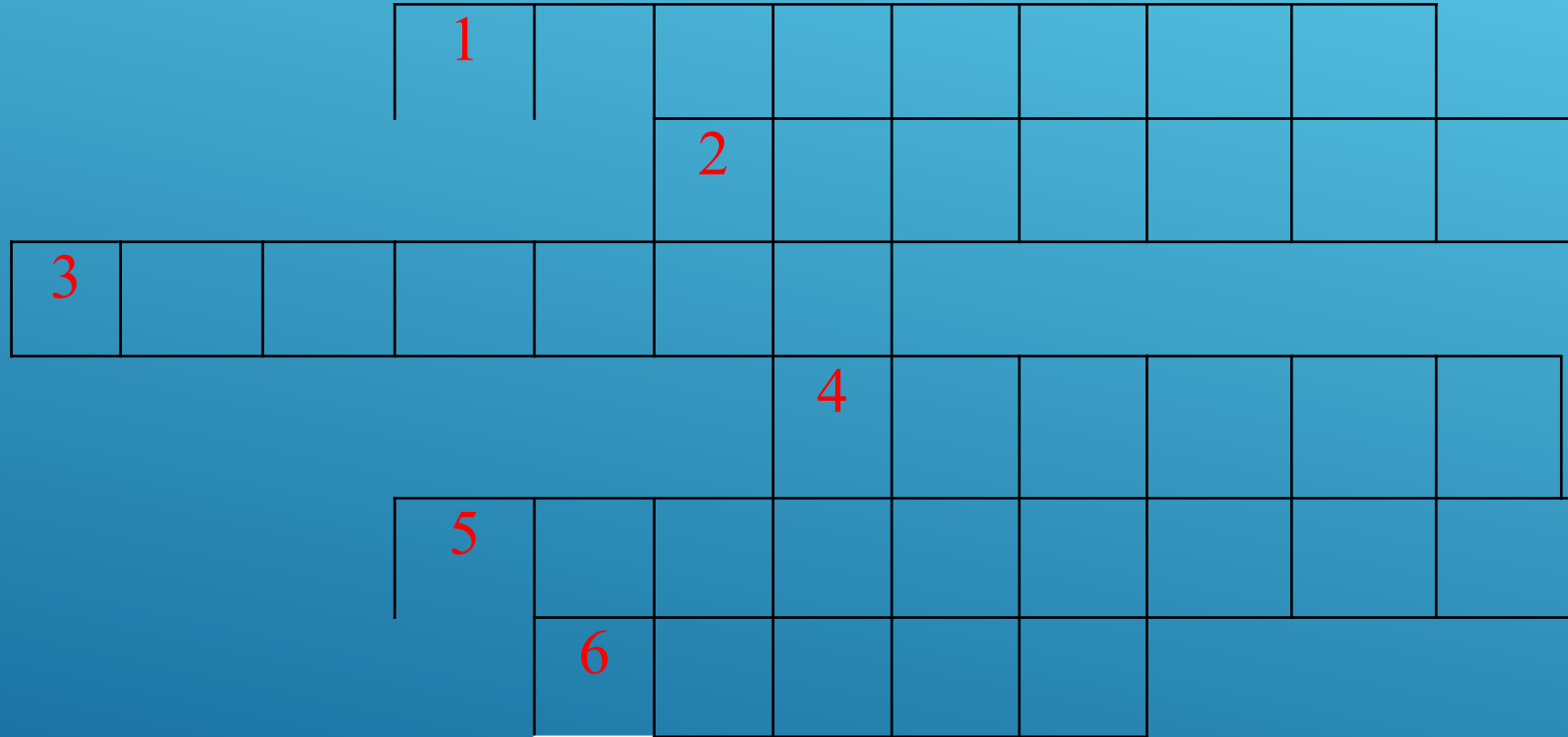
исем(-
ның/нең)+исем(-
ы/-е, -сы/-се)

исем+исем (-ы/-е;
-сы/-се)

ИСЕМ

Кроссворд чишү

(татар халык ризыкларын язу)

ИСЕМ

1. Өсте такта, асты такта,
Уртасында майлы турта
2. Кызыл камыт эчендә Кыз ризыгы ятадыр.
3. Башы да тишек,
Төбе дә тишек,
Уртасында ут,
Читендә су.
Өстәлемдә ак үгез,
Маңгаенда бер мөгез.
4. Минем ялгызымны ашамыйлар,
Әмма миннән башка татарга аш булмый.
5. Сары куйлар суга батты,
Шешенде дә өскә калыкты.
6. Үзе түгәрәк, урыны түрдәрәк, эче тулы күзәнәк; Әчкелте
дә төчкелтем, бар нәрсәдән дә кадерлерәк.

Кроссворд

ИСЕМ

Кроссворд

			к	ы	с	Т	ы	б	ы	й	
					к	А	з	ы	л	ы	к
с	а	м	а	в	ы	Р					
						Т	о	к	м	а	ч
			б	а	в	ы	р	с	а	к	
				и	к	М	э	к			

ИСЕМ

ТАРТЫМ

```
graph TD; A[ИСЕМ] --> B[ТАРТЫМ]; B --> C[I зат]; B --> D[II зат]; B --> E[III зат]; C --- C1["-ЫМ/ -ЕМ"]; C --- C2["-ЫБЫЗ/ -ЕБЕЗ"]; D --- D1["-ЫҢ/ -ЕҢ"]; D --- D2["-ЫГЫЗ/ -ЕГЕЗ"]; E --- E1["-Ы/ -Е"]; E --- E2["-СЫ/ -СЕ"]; E --- E3["-ЛАРЫ/ -ЛӘРЕ"];
```

I зат

-ЫМ/ -ЕМ

-ЫБЫЗ/ -ЕБЕЗ

II зат

-ЫҢ/ -ЕҢ

-ЫГЫЗ/ -ЕГЕЗ

III зат

-Ы/ -Е

-СЫ/ -СЕ

-ЛАРЫ/ -ЛӘРЕ

ИСЕМ

КЫСТЫБЫЙ

ЧӘКЧӘК

ИСЕМ

ИСЕМ

“Хатаны тап” уены

1 нче төркем

Б.к. пешекчегә

И.к. пешекчене

Ю.к. пешекченең

Т.к. пешекче

Ч. к. пешекчедә

Ур. в. к. пешекчедән

2 нче төркем

Б.к. бәлешкә

И.к. бәлешне

Ю.к. бәлешнең

Т.к. бәлеш

Ч. к. бәлештә

Ур. в. к. бәлештән

Түбәндә бирелгән жөмлэләрдә исемнәрнең ясалышы ягыннан нинди төрләрә бар?

2015 нче елның 9 нчы апрелендә Казанда танылган татар галим-этнографы һәм XIX гасыр мәгърифәтчесе Каюм Насыриның Икътисад, идарә һәм хокук институты нәшер иткән “Пешекчегә нәсыйхәт” (“Наставления повару” яки “Иршад әл-Әтбиха”) китабын презентацияләделәр.

Каюм Насыри күп кырлы талант иясе булган. Ул кешенең төрле эшчәнлек өлкәләрен өйрәнү белән шөгыйльләнгән. Мәнә 1871 елда журнал-альманах төрөндәге календарьлар нәшер итә башлый. Ул нәкъ менә шул календарьларда аш-су рецептларын бастыра.

Аннары ул бу рецептларны аерым китап итеп нәшер итәргә уйлый. Шулай итеп, 1894 елда ул “Пешекчегә нәсыйхәт” /“Наставления повару” китабын нәшер итә, анда 70 тән артык рецепт кертелгән. Шул вакыттан бирле китап яңадан нәшер ителмәгән.

Бу басманың уникальлегә иске татар теленнән заманча татар һәм рус теленә тәржемә ителгән рецептлар кертелүдән гыйбарәт. Бу китап безнең якның тарихы, аның халкы һәм аның аш-су традицияләре буенча көнкүреш белән таныштыра, ашханәдә эшләүчеләргә ярдәмлек булып тора. (“Тат.-информ”)

ИСЕМ

- ТАМЫР
  - ЯСАЛМА
  - КУШМА
  - ТЕЗМӘ
  - ПАРЛЫ
  - КЫСКАРТЫЛМА
  - ТАМЫР
-

Түбәндәге жөмләләрден исемнәрне табыгыз, аларның жөмләдәге функциясен билгеләгез

Пешекче – артист ул, кунагының күңелен табу өчен, аңа, нәкъ сәхнәдәгечә, сәнгать остасы булырга туры килә. Бәлки эчәндә әллә нинди кайгы бардыр, әмма син аны сиздермисең. Йөзәндә һәрчак елмаю. Усалланып йөрүче кеше тәмле аш пешерә белми ул.

Пешекче – табиб. Аңа кешенәң сәламәтлеге тапшырылган.

Пешекче – рәссам. Аның ашы тәмле генә түгел, бик матур да булырга тиеш. Пешекче философ та, педагог та, сәгәтьләр бие утлы плитә янында торучы металлург та.

Юныс Әхмәтҗанов кулъязмаларынан

Исемнең жөмлөдәге функциясе

Пешекче – артист ул, кунагының күнелен табу өчен, аңа, нәкъ сәхнәдәгечә, сәнгать остасы булырга туры килә. Бәлки эчендә әллә нинди кайгы бардыр, әмма син аны сиздермисең. Йөзөндә һәрчак елмаю. Усалланып йөрүче кеше тәмле аш пешерә белми ул.

Пешекче – табиб. Аңа кешенең сәламәтлеге тапшырылган.

Пешекче – рәссам. Аның ашы тәмле генә түгел, бик матур да булырга тиеш. Пешекче философ та, педагог та, сәгәтьләр буге утлы плитә янында торучы металлург та.

Юныс Әхмәтҗанов кулъязмаларынан

ЖӨМЛӨДӨГӨ ФУНКЦИЯСЕ

```
graph TD; A[ЖӨМЛӨДӨГӨ ФУНКЦИЯСЕ] --> B[баш кисәкләр]; A --> C[иярчен кисәкләр]; B --> D[ия хәбәр]; C --> E[аергыч тәмамлык]; C --> F[хәл];
```

баш кисәкләр

ия
хәбәр

иярчен кисәкләр

аергыч
тәмамлык
хәл

“Таркалган сүз” уены
хәрефләрдән сүзләр төзөргә.

Беләш
Прәчәмә
Кәч-кәч
Пөчкамоч
Быскытый
бөгәяди

ИСЕМНЕНҢ МОДЕЛЕ

ИСЕМ

ЯЛГЫЗЛЫК

УРТАКЛЫК

БЕЛДЕРӨ

СОРАУЛАРЫ

ТӨРЛӨНЕШЕ

ЯСАЛЫШЫ

ФУНКЦИЯСЕ

предмет,
затны

кем?
нәрсә?

килеш
сан
тартым

тамыр
ясалма
кушма
парлы
тезмә
кыскарт
ыма

ия
хәбәр
аергыч
тәмамлык
хәл

Дөрес жавапны сайла

1. Ноутбукларда (MyTest программасы буенча) тестлар өстендә эш.

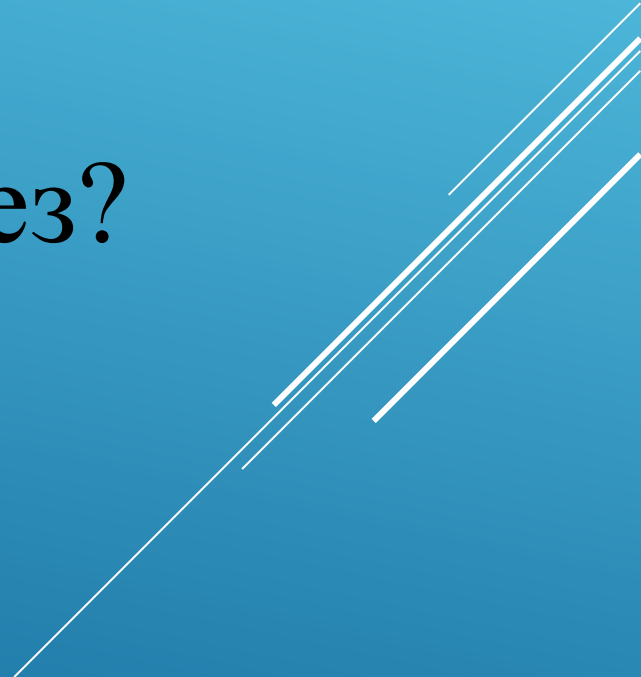
ИСЕМ

Өй эше

1. Модель буенча исем сүз төркеме турында сөйли белергә.
2. Исемнәрне кулланып, “Кунак өстәлен татар халык ашлары белән әзерләү” дигән темага кечкенә инша язып килергә.

Рефлексия

1. Дәрестә нинди тема кабатладык?
  2. Максатка ирештекме?
  3. Киләсе дәрестә нишләрбез?
-
- A decorative graphic consisting of several parallel white lines of varying lengths, slanted upwards from left to right, located in the bottom right corner of the slide.